

Experiències

Capacitació, recursos i actuacions en desinformació i verificació digital a la Xarxa de Biblioteques Municipals de la província de Barcelona (2023-2025)

Andreu ORTE

Cap de la Unitat de Programació i Innovació de la Gerència de Serveis de Biblioteques.
Diputació de Barcelona
ortedelma@diba.cat

Carmé RODRÍGUEZ

Cap de la Unitat de Dinamització i Serveis Bibliotecaris. Gerència de Serveis de Biblioteques.
Diputació de Barcelona
gsb.dinamitzacioidiba.cat

Nereida CARRILLO

Presidenta de l'Associació Learn to Check. Professora de Periodisme a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB).
nereida.carrillo@periodistes.cat

Rebut: juliol 2025
Acceptat: setembre 2025.

DOI

10.60940/itemn79id9900250

Capacitació, recursos i actuacions en desinformació i verificació digital a la Xarxa de Biblioteques Municipals de la província de Barcelona (2023-2025)

Resum: En un món globalitzat i hiperconnectat, on qualsevol persona pot crear i difondre informació amb facilitat, la desinformació s'ha convertit en un gran repte social amb greus efectes en el diàleg polític i social. Aquesta realitat s'agreuja en un context de sobreexposició a continguts enganyosos i en la facilitat de crear-los i distribuir-los mitjançant xarxes socials i serveis de missatgeria.

Davant d'aquest escenari, les biblioteques públiques, fidels a la seva vocació com a agents de proximitat garants de l'acció a la informació veritable i accessible, han evolucionat en l'alfabetització informacional i digital. El repte actual exigeix un pas més: integrar l'alfabetització mediàtica com a eina essencial per empoderar la ciutadania en la identificació i gestió de la desinformació. No es tracta només de dominar tecnologies, sinó de desenvolupar un esperit crític capacitat per navegar en un ecosistema informatiu que esdevé cada cop més complex. Aquest article resumeix l'estratègia de la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona (DIBA) per potenciar el coneixement dels professionals de la Xarxa de Biblioteques Municipals de la província de Barcelona (XBM), en el marc d'una sèrie d'accions de capacitació realitzades a tota la demarcació. Aquesta estratègia s'ha desenvolupat en els darrers anys en col·laboració amb l'Associació Learn to Check, la Representació de la Comissió Europea a Barcelona i la Direcció de Relacions Internacionals de la DIBA i tenen com a principals exponents en la seva materialització les biblioteques de la XBM. L'article posa de relleu l'evolució del rol del professional en l'abordatge dels nous reptes en l'accés a la informació veritable i la capacitat d'abordar diversos reptes locals vinculats amb la desinformació i la verificació digital.

Paraules clau: desinformació; biblioteques públiques; alfabetització mediàtica; capacitació tècnica.

Capacitación, recursos y actuaciones en desinformación y verificación digital en la Red de Bibliotecas Municipales de la provincia de Barcelona (2023-2025)

Resumen: En un mundo globalizado e hiperconectado, donde cualquier persona puede crear y difundir información con facilidad, la desinformación se ha convertido en un gran desafío social con graves efectos en el diálogo político y social. Esta realidad se agrava en un contexto de sobreexposición a contenidos engañosos y en la facilidad para crearlos y distribuirlos mediante redes sociales y servicios de mensajería.

Ante este escenario, las bibliotecas públicas, fieles a su vocación como agentes de proximidad garantes del acceso a la información veraz y accesible, han evolucionado en la alfabetización informacional y digital. El desafío actual exige un paso más: integrar la alfabetización mediática como herramienta esencial para empoderar a la ciudadanía en la identificación y gestión de la desinformación. No se trata solo de dominar tecnologías, sino de desarrollar un espíritu crítico capaz de navegar en un ecosistema informativo cada vez más complejo.

Este artículo resume la estrategia de la Gerencia de Servicios de Bibliotecas de la Diputación de Barcelona (DIBA) para potenciar el conocimiento de los profesionales de la Red de Bibliotecas Municipales de la provincia de Barcelona (XBM), en el marco de una serie de acciones de capacitación realizadas en toda la demarcación. Esta estrategia se ha desarrollado en los últimos años en colaboración con la Asociación Learn to Check, la Representación de la Comisión Europea en Barcelona y la Dirección de Relaciones Internacionales de la DIBA, y tiene como principales exponentes en su materialización a las bibliotecas de la XBM.

El artículo destaca la evolución del rol del profesional en el abordaje de los nuevos desafíos en el acceso a la información veraz y su capacidad para enfrentar retos locales vinculados con la desinformación y la verificación digital.

Palabras clave: desinformación; bibliotecas públicas; alfabetización mediática; capacitación técnica.

Capacity Building, Resources and Initiatives on Misinformation and Digital Verification for Barcelona Province Municipal Library Network (2023-2025)

Abstract: In a globalized and hyperconnected world, where anyone can easily create and disseminate information, misinformation has become a major social challenge with serious effects on political and social discourse. This reality is exacerbated by overexposure to deceptive content and the ease of creating and distributing it through social networks and messaging services. Faced with this scenario, public libraries, true to their mission as community-based agents ensuring access to truthful and accessible information, have evolved in informational and digital literacy. The current challenge demands a further step: integrating media literacy as an essential tool to empower citizens in identifying and managing misinformation. It is not only about mastering technologies but also about developing critical thinking skills to navigate an increasingly complex information ecosystem.

This article summarizes the strategy of the Library Services Management of the Barcelona Provincial Council (DIBA) to enhance the knowledge of professionals in the Network of Municipal Libraries of the Province of Barcelona (XBM), within a series of training actions carried out across the province. This strategy has been developed in recent years in collaboration with the Learn to Check Association, the Representation of the European Commission in Barcelona, and the International Relations Department of the DIBA (Barcelona Provincial Council), with the libraries of the XBM being its main implementers.

The article highlights the evolution of the professional's role in addressing new challenges in accessing reliable information and their capacity to tackle various local challenges linked to misinformation and digital verification.

Keywords: disinformation; public libraries; media literacy; professional training.

1. Context

1.1 La desinformació en l'era digital

Les societats modernes s'han vist profundament transformades per la manera com ens informem, com compartim la informació i com la reproduïm. En els darrers anys, amb l'expansió de les xarxes socials i els serveis de missatgeria, la propagació de la informació és infinitament més àgil i àmplia, i pot arribar en qüestió de segons a milions de persones.¹ Ho fa amb menor regulació i control que la, sovint, autoregulació que té la premsa tradicional, que pot estar sotmesa a una major responsabilitat davant les persones que consumeixen la informació publicada.

En aquest context, l'anomenat fenomen de la desinformació ha guanyat cada cop més pes en les nostres vides, si bé requereix una clarificació sobre què vol dir, quin tipus de desinformació existeix i quina és la importància de l'alfabetització mediàtica i informacional en la societat. Estudis recents arreu del món demostren una alta preocupació ciutadana per la desinformació² i mostren elevats nivells de desconfiança amb les notícies i canals convencionals de comunicació, però també en xarxes socials.³

L'alfabetització mediàtica i informacional (AMI), entesa com la capacitat de trobar, avaluar críticament, aplicar i interactuar amb la informació en diversos canals de mitjans de comuni-

1. Roozenbeek, Jon; Van der Linden, Sander. Fake news game confers psychological resistance against online misinformation. *Palgrave Communications*, (2019), núm. 5, p. 1-10.
2. *Survey on the impact of online disinformation and hate speech*. París: Ipsos; UNESCO, 2023. https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2023/11/unesco_ipsos_survey.pdf [Consulta: 27/06/2025].
3. *Digital News Report 2025*. Oxford: Reuters Institute; University of Oxford, 2025. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/es/digital-news-report/2025> [Consulta: 27/06/2025].

L'anomenat fenomen de la desinformació ha guanyat cada cop més pes en les nostres vides.

cació, és un conjunt d'habilitats crucials en el món dens i hiperconnectat actual d'informació. Aquesta competència és clau per garantir un accés significatiu a la informació de diferents fonts de mitjans: un accés que empodera les persones, les ajuda a prendre decisions informades i a fer el millor ús de la informació.

1.2 Per què a les biblioteques públiques?

El paper de les biblioteques en matèria de desinformació i verificació queda recollida pel Manifest de l'IFLA-UNESCO 2022^{4,5} i, amb major concreció per la Declaració de l'IFLA sobre les notícies falses:^{6,7}

- El Manifest de l'IFLA-UNESCO 2022 estableix que la biblioteca pública ha d'oferir serveis amb l'objectiu d'impulsar activitats d'alfabetització i programes per desenvolupar habilitats de lectura i escriptura, així com competències mediàtiques, informacionals i digitals, per a persones de totes les edats, per tal de bastir una societat informada i democràtica.
- La Declaració de l'IFLA sobre les notícies falses: «Les biblioteques tenen un compromís institucional i ètic per ajudar els usuaris a accedir a la informació fiable i autèntica. Aquest paper és més important que mai en

una època en què les notícies falses són un fenomen en augment. Els esforços actius de les biblioteques per desenvolupar l'alfabetització informacional i mediàtica també poden ajudar els ciutadans a avaluar de forma crítica la credibilitat i pertinença de les fonts d'informació».

A partir d'aquest marc de referència, les biblioteques públiques poden ser un actor clau per a la resiliència en la comunitat contra la desinformació. Es reforcen aspectes propis de l'existència de les biblioteques:

- Accés lliure i gratuït a Internet i formació per evitar la bretxa digital.
- Espai de relació amb la comunitat
- Lloc segur per a la informació i el coneixement
- Aprenentatge al llarg de la vida
- Actuen com a espais inclusius que garanteixen el dret a la participació cultural
- Lloc d'alfabetització mediàtica i digital
- Espais d'innovació

1.3 Antecedents a la XBM

L'alfabetització mediàtica i informativa és un dels pilars d'actuació de les biblioteques de la XBM dels darrers anys. L'alfabetització mediàtica i informacional s'ha integrat en programes estables impulsats per la Gerència de Serveis de Biblioteques, com ara *Altres veus*, un cicle de conferències que va tenir com a tema central en una de les edicions la desinformació i que es troben disponibles a la Biblioteca Virtual de la XBM.

4. Federació Internacional d'Associacions de Bibliotecaris i de Biblioteques. *Manifest de Biblioteca Pública de l'IFLA-UNESCO 2022*. [Barcelona]: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 2022. https://cobdc.org/wp-content/uploads/Manifest_IFLA_2022_catala.pdf [Consulta: 27/06/2025].
5. *Periodismo, «noticias falsas» & desinformación: manual de educación y capacitación en periodismo*. París: UNESCO, 2020. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373349> [Consulta: 09/09/2024].
6. Federació Internacional d'Associacions de Bibliotecaris i de Biblioteques. *Declaración de la IFLA sobre las Noticias Falsas*. The Hague: IFLA, 2018. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/faife/statements/ifla-statement-on-fake-news-es.pdf> [Consulta: 27/06/2025].
7. Federació Internacional d'Associacions de Bibliotecaris i de Biblioteques. *Com detectar una noticia falsa*. The Hague: IFLA, 2018. https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/faife/images/how_to_spot_fake_news_catala.pdf [Consulta: 27/06/2025].

L'alfabetització mediàtica i informacional s'ha integrat en programes estables impulsats per la Gerència de Serveis de Biblioteques.

També s'hi troben antecedents importants a *Univers Internet*, un projecte creat conjuntament pel Departament d'Educació del CCCB i la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona, que proposa una reflexió crítica i creativa sobre el conjunt de tecnologies vinculades a Internet. D'altra banda, diversos professionals i biblioteques de la XBM varen participar en projectes d'abast europeu, com ara *SMILES* i el projecte *Desmuntem les Fake News*, en el marc de la convocatòria 2022 *The Europe Challenge*.

Paral·lelament als projectes impulsats per la Gerència de Serveis de Biblioteques, aquesta temàtica ja era present en la programació d'algunes biblioteques de la XBM a través de tallers i conferències organitzades pels mateixos equips.

2. Un nou impuls: la capacitat de professionals

2.1 Entre línies, llegint la desinformació

L'any 2022 es van analitzar les iniciatives existents i es va definir una nova estratègia. Aquesta estratègia, feta en clau de xarxa, va posar l'èmfasi en la necessitat de capacitar els professionals de la XBM en la desinformació i verificació digital. A partir de la capacitat es bus-

cava compartir un marc comú per adquirir un major pensament crític envers la desinformació i els efectes devastadors que té actualment aquest fenomen en la societat. A la vegada, es pretenia disposar i crear de manera compartida uns materials divulgatius i atractius per poder emprendre accions a les biblioteques.

Fruit d'aquesta premissa bàsica, neix *Entre línies, llegint la desinformació* com a projecte en aliança amb l'Associació Learn to Check,⁸ que ha liderat tècnicament les primeres edicions d'aquest programa.

El projecte adopta la fórmula de la comunitat d'aprenentatge en el marc de la *comunitatXBM*, un encaix reconegut pel conjunt de professionals de la XBM que fomenta el debat, l'intercanvi i el treball cooperatiu per generar nou coneixement.⁹

Un cop constituït el grup de participants en el marc de la comunitatXBM, el projecte capacita inicialment durant tres sessions formatives els professionals de la biblioteca, amb el compromís que els participen facin activitats a les biblioteques.

En les dues primeres edicions del projecte s'han capacitat més de 40 professionals provinents de 40 biblioteques de la XBM.

El valor afegit d'aquesta metodologia és que els participants col·laboren en la creació de coneixements compartits i l'aprenentatge mutu. El projecte ha generat la següent documentació:

- Repositori de recursos informatius presentats a les sessions de capacitat a la intranet corporativa, *Intrabib*.
- Escape room *Entre línies* cocreat entre els professionals de les biblioteques participants del projecte.

8. *Learn to check*. Barcelona: Learn to check, 2025. <https://learntocheck.org/ca/> [Consulta: 27/06/2025].

9. El programa *comunitatXBM* és un projecte iniciat l'any 2010 per la Gerència de Serveis de Biblioteques per donar un nou impuls al treball en xarxa i a la cooperació entre tots aquells agents compromesos amb el desenvolupament dels serveis bibliotecaris municipals.

El valor afegit d'aquesta metodologia és que els participants col·laboren en la creació de coneixements compartits i l'aprenentatge mutu.

- Guia de casos en desinformació i verificació digital i activitats inspiradores desenvolupades per les biblioteques participants, actualitzada l'any 2024.¹⁰
- Pòdcast comunitatXBM, publicat en obert al portal corporatiu i als repositoris de pòdcast més populars actualment.¹¹

2.2 Continuïtat a través del projecte MIL CC

Inspirat en el projecte *Entre línies* i finançat per l'European Media and Information Fund (EMIF), les entitats Learn to Check, l'Iscte-Institut Universitari de Lisboa i la Dublin City University (DCU) han unit forces l'any 2025 per treballar en el projecte MIL Community Connections (MIL CC).

La metodologia de treball és molt similar a l'*Entre línies*. La primera fase de capacitació, a través d'un programa híbrid, ha permès que més de 150 professionals de biblioteques, amb 8 biblioteques de la XBM com a participants, hagin rebut la capacitació.

Imatge 1. Sessió d'ideació del projecte *Entre línies* a la Biblioteca Sagrada Família-Josep M. Ainaud de Lasarte. Barcelona.

10. *Entre línies, llegint la desinformació*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2024. https://www.diba.cat/documents/d/biblioteques/guia_de_casos_entre_linies_20250227-pdf [Consulta: 27/06/2025].

11. *Entre línies, llegint la desinformació*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2024. (comunitatXBM Pòdcast) <https://www.diba.cat/ca/web/biblioteques/podcast> [Consulta: 27/06/2025].

Els participants actuen en una plataforma compartida pròpia del projecte. En el cas dels participants de la XBM, s'integren a la *comunitatXBM* potenciant d'aquesta manera la continuïtat del projecte *Entre línies, llegint la desinformació*.

3. De la capacitació a la realització d'accions a les biblioteques

3.1 Accions impulsades des de les biblioteques

Un cop finalitzada la fase de capacitació, l'estratègia focalitza el seu interès en la generació d'accions al territori, amb la finalitat que cada biblioteca dissenyi i programi accions vinculades a l'alfabetització mediàtica i informacional.

Les accions recollides a la *Guia de casos*, que han tingut al voltant de 1.000 visitants, es poden agrupar d'acord amb els públics, la temàtica o l'orientació de les sessions.

Un volum important de les accions realitzades tenen com a objectiu principal el fet de treballar amb els usuaris de les biblioteques les habilitats per desmuntar la desinformació mitjançant el pensament crític i l'ús d'eines digitals d'accés lliure per a notícies, imatges i vídeo.

En segon lloc es destaquen les accions destinades a connectar l'alfabetització mediàtica i informacional amb temàtiques concretes, com ara la lluita contra els estereotips de gènere i/o d'origen, així com temàtiques d'interès concret per a les biblioteques, com ara la formació en ciència i salut.

Un tercer àmbit força estès és l'empoderament de grups vulnerables contra estafes digitals, amb la qual cosa es prevenen els ciberdelictes i la seguretat digital.

Un volum important de les accions realitzades tenen com a objectiu principal el fet de treballar amb els usuaris de les biblioteques les habilitats per desmuntar la desinformació mitjançant el pensament crític i l'ús d'eines digitals d'accés lliure per a notícies, imatges i vídeo.

En quart lloc, es destaquen les activitats que tenen un enfocament d'aprenentatge intergeneracional, en el qual es fomenten els intercanvis de coneixement entre edats a través d'una implicació activa dels participants. Aquest seria el cas d'accions i projectes que tenen, per exemple, els adolescents com a formadors d'un col·lectiu de gent gran.

3.2 Aliances i col·laboracions: *El que jo sé sobre Europa. I tu, què en saps?*

La Representació de la Comissió Europea a Barcelona, l'Associació Learn to Check i la Direcció de Relacions Internacionals de la Diputació de Barcelona van impulsar el projecte *El que jo sé sobre Europa. I tu, què en saps?*, realitzat a biblioteques participants en el projecte *Entre línies*.

L'objectiu d'aquestes accions han estat conscienciar sobre l'existència i els perills de la desinformació, fomentar el diàleg intergeneracional i augmentar el coneixement de les institucions comunitàries i de la Unió Europea.

La metodologia seguida ha combinat l'orientació formativa i l'acció intergeneracional. En una primera fase, es fan sessions formatives a centres educatius o a la mateixa biblioteca, per tal de capacitar un total de 355 d'estudiants d'ESO i batxillerat. Posteriorment, aquests jo-

ves s'han trobat amb 147 persones grans en un format taller en el qual els joves entrenen el rol de formador i dinamitzador. La primera edició d'aquest projecte, celebrat entre el novembre de 2024 i el març de 2025, ha tingut valoracions molt positives i ha contribuït enormement a enfortir l'aposta de les biblioteques per l'alfabetització mediàtica i informacional, explorant una fórmula d'execució a través d'aliances i col·laboracions amb entitats que disposen d'expertesa en una temàtica, en aquest cas europea.

4. Conclusions i aprenentatges

L'experiència recent mostra que les biblioteques estan guanyant rellevància com un actor clau per a la resiliència de la comunitat davant la desinformació.

Al llarg dels darrers anys, s'han obtingut diversos aprenentatges que reforcen la seva funció com a agents actius en la promoció d'una ciutadania informada i crítica, alhora que posen de manifest algunes limitacions i reptes.

4.1 Aprenentatge dels professionals de les biblioteques

- En primer lloc, s'ha constatat la capacitat de les biblioteques per adaptar-se a noves demandes socials, assumint un paper proactiu en la lluita contra la desinformació mitjançant activitats educatives i de sensibilització.
- Es reforça una de les seves funcions relativa a l'accés a la informació fiable i creació de coneixement. Es consolida com a espai obert de democratització de la societat.
- No ho podem fer sols. L'experiència posa

Imatge 2. Sessió de formació a Vic. Font: Representació de la Comissió Europea a Barcelona.

en valor la necessitat de connectar professionals de biblioteca amb professionals experts en diverses temàtiques: (periodistes, científics, entre d'altres), així com amb entitats, centres educatius i institucions amb els quals es comparteix l'objectiu d'avançar en la lluita contra la desinformació.

- Tot i els avenços, la desinformació encara no està plenament reconeguda encara com a tasca prioritària per a tots els professionals. Es detecta una necessitat de formació addicional en aquest àmbit i la necessitat d'actualització en les eines de verificació i els reptes socials als quals cal fer front.

4.2 Aprenentatges de la ciutadania

- La societat és cada vegada més complexa, més diversa, més oberta i alhora més vulnerable envers la desinformació. Cal ser conscients que desenvolupar una mirada crítica envers la informació i potenciar el pensament crític requereix paciència i perseverança.
- Tothom és vulnerable, no només els joves sinó també els grups d'adults i gent gran. L'experiència dels darrers anys posa en evidència com impacta la desinformació en les nostres vides individuals i col·lectives.
- La desinformació aporta desigualtats entre les persones. No es reconeix la mentida com a tal.

Referències bibliogràfiques

CARRILLO, Nereida; MONTT, Alberto. *Fake Over*. Barcelona: Flamboyant, 2022.

Digital Future Society; Learn to Check. *Guía para la alfabetización mediática en verificación digital*, Barcelona: Learn to check, 2024. <https://learntocheck.org/ca/item/guia-per-a-lalfabetitzacio-mediatica-en-verificacio-digital/> [Consulta: 27/06/2025].

Digital News Report 2025. Oxford: Reuters Institute; University of Oxford, 2025. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/es/digital-news-report/2025> [Consulta: 27/06/2025].

Entre línies, llegint la desinformació. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2024. <https://www.diba.cat/ca/web/biblioteques/podcast> [Consulta: 27/06/2025].

Entre línies, llegint la desinformació. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2024. https://www.diba.cat/documents/d/biblioteques/guia_de_casos_entre_linies_20250227-pdf [Consulta: 27/06/2025].

Federació Internacional d'Associacions de Bibliotecaris i de Biblioteques. *Manifest de Biblioteca Pública de l'IFLA-UNESCO 2022*. [Barcelona]: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 2022. https://cobdc.org/wp-content/uploads/Manifest_IFLA_2022_catala.pdf [Consulta: 27/06/2025].

Federació Internacional d'Associacions de Bibliotecaris i de Biblioteques. *Declaración de la IFLA sobre las Noticias Falsas*. The Hague: IFLA, 2018. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/faife/statements/ifla-statement-on-fake-news-es.pdf> [Consulta: 27/06/2025].

Federació Internacional d'Associacions de Bibliotecaris i de Biblioteques. *Com detectar una notícia falsa*. The Hague: IFLA, 2018. https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/faife/images/how_to_spot_fake_news_catala.pdf [Consulta: 27/06/2025].

Survey on the impact of online disinformation and hate speech. París: Ipsos; UNESCO, 2023. https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2023/11/unesco_ipsos_survey.pdf [Consulta: 27/06/2025].

Learn to check. Barcelona: Learn to check, 2025. <https://learntocheck.org/ca/> [Consulta: 27/06/2025].

Periodismo, «noticias falsas» & desinformación: manual de educación y capacitación en periodismo. París: UNESCO, 2020. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373349> [Consulta: 09/09/2024].

ROOZENBEEK, Jon; VAN DER LINDEN, Sander. Fake news game confers psychological resistance against online misinformation. *Palgrave Communications*, (2019), núm. 5, p. 1-10. ■